

Ελάφρυνση χρέους για ζωντανή ελληνική οικονομία

Αυτό το κείμενο πολιτικού διαλόγου συντάχθηκε από το WWF Ελλάς, με τη συμβολή και επιστημονική υποστήριξη του New Economics Foundation.

Για κάθε επικοινωνία σε σχέση με το κείμενο διαλόγου: Θεοδότη Νάντσου, Επικεφαλής πολιτικής, WWF Ελλάς, tnantsou@wwf.gr

WWF

Το WWF είναι μια από τις μεγαλύτερες και πιο έμπειρες περιβαλλοντικές οργανώσεις στον κόσμο, με περισσότερους από 5 εκατομμύρια υποστηρικτές και διεθνές δίκτυο που δραστηριοποιείται σε πάνω από 100 χώρες. Αποστολή του WWF είναι να σταματήσει την περιβαλλοντική υποβάθμιση και να δημιουργήσει ένα μέλλον αρμονικής συμβίωσης ανθρώπων και φύσης, διατηρώντας τη βιολογική ποικιλότητα του κόσμου, διασφαλίζοντας ότι η χρήση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων θα είναι βιώσιμη, και προωθώντας τη μείωση της ρύπανσης και της σπάταλης κατανάλωσης.

WWF Ελλάς

Το WWF Ελλάς είναι εθνική οργάνωση του παγκόσμιου δικτύου του WWF. Στόχος του είναι η διατήρηση κρίσιμων περιοχών και ειδών, η αντιμετώπιση του αποτυπώματος της ανθρώπινης δραστηριότητας, και η διαφύλαξη του περιβάλλοντος από τις επιπτώσεις της κρίσης.

www.wwf.gr

New Economics Foundation

There has never been a greater need for a new economy or a more important moment to act than right now, because a storm that has been gathering for decades is firmly upon us.

Millions of people feel they have lost control over their lives and are now being left behind by changes in the economy, technology and climate, even while being promised a parody of control that threatens to make matters worse.

Yet, in the midst of all this upheaval, a surge of energy is being generated that can crack open new possibilities for change now, not at some distant point in the future.

The New Economics Foundation exists to drive this change and help give people the tools they need to take real control.

www.neweconomics.org

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	3
Ο φυσικός πλούτος της Ελλάδας	5
Κρίση χρέους	6
Περιβάλλον και κρίση	8
<i>Η περιβαλλοντική επίπτωση της οικονομικής προσαρμογής</i>	<i>10</i>
<i>Τάσεις μεγάλου οικολογικού αποτυπώματος</i>	<i>11</i>
Ελάφρυνση χρέους για βιώσιμη ανάπτυξη.....	14
<i>Ελάφρυνση χρέους</i>	<i>15</i>
<i>Συνθήκη για έναν ζωντανό πλανήτη</i>	<i>16</i>
α) Διατήρηση του φυσικού πλούτου.....	16
β) Ζωντανή οικονομία.....	17
γ) Περιβαλλοντικά έσοδα	17
Αναφορές	21

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Φανταστείτε μια πραγματικότητα στην οποία η οικονομική κρίση γίνεται κινητήριος δύναμη για καινοτόμο σκέψη προς έναν οικολογικά πιο βιώσιμο και πιο ισότιμο κόσμο. Έναν κόσμο στον οποίο το παραλυτικό δημόσιο χρέος μετατρέπεται σε μηχανισμό χρηματοδότησης για το κοινό καλό, και το όραμα για πραγματικά βιώσιμη ανάπτυξη αρχίζει να κυριαρχεί στην πολιτική ατζέντα. Αυτός είναι ακριβώς ο κόσμος που εμείς στο WWF οραματιζόμαστε και επιδιώκουμε μέσα από πρωτοβουλίες όπως αυτή. Άλλωστε, ο ρόλος οργανώσεων που αναζητούν λύσεις και παράγουν θετική σκέψη, όπως το WWF, είναι ακριβώς να βλέπουν πέρα από τα όρια του status quo και του πολιτικού μοντέλου που επιδιώκει τη συντήρηση της σημερινής κατάστασης (business-as-usual), και να αναζητούν τον επανακαθορισμό της ατζέντας, διαμορφώνοντας και εκφράζοντας ιδέες που μπορεί τελικά να σημαίνουν ένα καλύτερο μέλλον για τη ζωή στον πλανήτη, ημών συμπεριλαμβανομένων!

Η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με μεγάλες προκλήσεις. Γνωρίζουμε όλοι μας πως πολλές προσπάθειες για μακροπρόθεσμη λύση έχουν αποτύχει και ότι τόσο η κοινωνία όσο και το περιβάλλον πληρώνουν ακριβά αυτή την πολιτική αβεβαιότητα. Χρειαζόμαστε έναν νέο πολιτικό διάλογο, φιλόδοξο και οραματικό, όταν θέλουμε να ξεπεράσουμε περίπλοκες κοινωνικο-οικονομικές προκλήσεις.

Τώρα λοιπόν είναι η ώρα να σκεφτούμε διαφορετικά. Αυτό το κείμενο διαλόγου έχει ως σκοπό να ξεκινήσει έναν μακρόπνοο και ανοιχτό διάλογο σχετικά με τη μετατροπή του χρέους των κρατών σε δύναμη για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη διατήρηση της φύσης, αξιοποιώντας ως κεντρικό πολιτικό πρόταγμα το πλαίσιο των Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, τους οποίους η διεθνής κοινότητα συμφώνησε πέρυσι στη Νέα Υόρκη υπό την ηγεσία των Ηνωμένων Εθνών.

Το WWF ζητά από κάθε ενδιαφερόμενο απόψεις και συμμετοχή σε αυτή τη βασική πρόταση διαλόγου. Οι εισροές και η συμμετοχή στον διάλογο θα προσφέρουν την απαραίτητη πολιτική εκτίμηση πραγματικών καταστάσεων και θα διασφαλίσουν ότι αντιμετωπίζουμε τους κυριότερους πολιτικούς προβληματισμούς με τον πιο συνεκτικό τρόπο. Ανάλογα με τα αποτελέσματα αυτού του διαλόγου, δεσμευόμαστε να συνεργαστούμε με άλλους φορείς για την περαιτέρω επεξεργασία αυτής της πρότασης, ελπίζοντας πως αυτό θα έχει αξία για σε μια πιθανή συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και των θεσμών για ουσιαστική ελάφρυνση χρέους με κατεύθυνση την επίτευξη βιωσιμότητας.

Συχνά, η περιπλοκότητα και η αβεβαιότητα, η κρίση και οι δυσκολίες, γεννούν αίσθημα αδυναμίας. Για εμάς στο WWF, οι δύσκολες προκλήσεις είναι και οι πιο συναρπαστικές, καθώς μέσα από την αντιμετώπισή τους καταφέρνουμε να παραγάγουμε την καινοτομία και να φέρουμε την αλλαγή που είναι απαραίτητη ώστε να διαμορφώσουμε ένα πιο ασφαλές μέλλον για όλους.

Marco Lambertini
Γενικός Διευθυντής
WWF International

Δημήτρης Καραβέλλας
Διευθυντής
WWF Ελλάς

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από το 2010, όταν η παγκόσμια οικονομική κρίση χτύπησε την Ελλάδα, η χώρα λειτουργεί στο πλαίσιο τριών διαδοχικών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής και έχει υποστεί μεγάλη απώλεια σημαντικής νομοθεσίας προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ οι περικοπές δαπανών έχουν πλήξει δυσεπανόρθωτα ζωτικής σημασίας διοικητικές υπηρεσίες. Παράλληλα, έχουν αυξηθεί και οι πιέσεις και αλλαγές χρήσεων γης σε πολύτιμα οικοσυστήματα, κυρίως στην παράκτια ζώνη και σε δασική γη. Αν και η Ελλάδα ποτέ δεν πρωταγωνίστησε στην προστασία του περιβάλλοντος, εντούτοις είναι ιδιαίτερα ανησυχητική η απώλεια πολύτιμης νομοθεσίας και πολιτικών που συνιστούσαν ένα θεμελιώδες περιβαλλοντικό κεκτημένο, η οποία σημειώθηκε από την αρχή της οικονομικής κρίσης.

Ταυτόχρονα, σε διεθνές επίπεδο, η μεγάλη πρόκληση λέγεται «παγκόσμιοι στόχοι για τη βιώσιμη ανάπτυξη». Οι 17 κεντρικοί και 169 ειδικότεροι στόχοι που υιοθετήθηκαν τον Σεπτέμβριο του 2015 ως περιεχόμενο της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη αφορούν τον πολύ καλύτερο, οικολογικά βιώσιμο και κοινωνικά δίκαιο κόσμο που πρέπει να αποτελέσει κοινό όραμα και βάση για κοινό προγραμματισμό.

Το χρέος της Ελλάδας είναι παραλυτικό για τις προοπτικές της οικονομίας, το περιβάλλον και την κοινωνική ευημερία, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στη βύθιση ολόκληρης της ευρωζώνης σε μια βαθιά και απρόβλεπτης τελικής εξέλιξης κρίση. Πέρα όμως από τη δραματική κατάσταση των δημόσιων οικονομικών της, η Ελλάδα είναι ένα από τα οικολογικά πλουσιότερα κράτη μέλη της ΕΕ. Η περιβαλλοντική οργάνωση WWF υποστηρίζει πως τα οικονομικά αδύναμα αλλά οικολογικά εύπορα κράτη θα πρέπει να ενθαρρύνονται να διαχειρίζονται το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους με βιώσιμο τρόπο, όπως αρμόζει σε κάθε ζωτικά απαραίτητο κοινό αγαθό, ενώ ταυτόχρονα να συνδέουν την προστασία του φυσικού τους κεφαλαίου με τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασής τους.

Το WWF προτείνει τη δραστική ελάφρυνση του χρέους της Ελλάδας, στο πλαίσιο εφαρμογής συγκεκριμένων μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος και τόνωσης της ζωντανής οικονομίας. Αυτό το πλαίσιο θα είχε κατ' αρχήν ως αποτέλεσμα την επανεκκίνηση της ελληνικής οικονομίας προς μια μακροπρόθεσμα βιώσιμη κατεύθυνση και τη διατήρηση ζωτικής σημασίας για την ΕΕ φυσικού πλούτου. Θα έχει όμως και σαφώς θετική επίδραση στην ελάφρυνση της ευρωπαϊκής οικονομίας από μια κρίση χρέους που δεν περιορίζεται στην Ελλάδα, αλλά παραμένει πιεστικά άλυτη στο επίκεντρο της βαθιάς κρίσης που εξελίσσεται στην Ευρωζώνη από το 2009. Παράλληλα, θα συμβάλει θετικά και με πολιτικά καινοτόμο τρόπο στην επίτευξη των δεσμευτικών για το σύνολο της ΕΕ στόχων του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη (Sustainable Development Goals).

Με αυτή την παρέμβαση, το WWF προτείνει αφενός μεν τη γενναία και οικονομικά σημαντική ελάφρυνση χρέους για την Ελλάδα, και αφετέρου την από κοινού συμφωνία Ελλάδας και εταίρων στη βάση πολιτικού πλαισίου συγκεκριμένων δεσμευτικών στόχων για διατήρηση φυσικού κεφαλαίου πανευρωπαϊκής σημασίας, β) ανάπτυξη της οικολογικά, οικονομικά και κοινωνικά βιώσιμης οικονομίας, και γ) τόνωση των δημοσίων εσόδων, με παράλληλη καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος.

Η κοινή αυτή πρωτοβουλία θα έχει σημαντική ωφέλεια τόσο για την Ελλάδα, όσο βεβαίως και για την ΕΕ συνολικά: το πλαίσιο μέτρων και πολιτικών που προτείνονται από το WWF ως μέρος του πακέτου ελάφρυνσης του ελληνικού χρέους δεν περιορίζεται σε μέτρα που με μια στενή έννοια θα προστατεύσουν το περιβάλλον και την οικονομία σήμερα, αλλά θα τονώσουν τη διαγενεακή δικαιοσύνη και θα καταστήσουν την ΕΕ πρωτοπόρο στην εφαρμογή των Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη.

Σε αυτή τη δύσκολη συγκυρία, η Ευρωπαϊκή Ένωση χρειάζεται περισσότερη Ευρώπη και περισσότερη Ένωση. Η οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 συμπαρασύρει συνολικά την

ΕΕ σε μια αβεβαιότητα διαρκείας. Δεδομένου ότι το περιβάλλον είναι κοινό αγαθό του οποίου η καλή κατάσταση απαιτεί συντονισμένη δράση της ΕΕ, μπορεί να λειτουργήσει ως πλατφόρμα για συνεργασία που θα προσφέρει το συνεκτικό κοινό όραμα μιας ενωμένης Ευρώπης που αγωνίζεται για το κοινό καλό.

Αυτό το κείμενο διαλόγου διαμορφώθηκε από την περιβαλλοντική οργάνωση WWF, με τη συνεργασία και επιστημονική υποστήριξη του New Economics Foundation, ως πρώτη συνεισφορά σε έναν δημόσιο πολιτικό διάλογο που πρέπει να γίνει σχετικά με την κρίση χρέους, με απώτερο στόχο την προώθηση της οικονομικής και οικολογικής βιωσιμότητας για ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η οικολογική σημασία της Ελλάδας σε κοινοτικό και παγκόσμιο επίπεδο είναι τεράστια. Η χώρα βρίσκεται ολόκληρη στη Μεσογειακή ζώνη, η οποία είναι ένα από τα κορυφαία κέντρα βιοποικιλότητας στον κόσμο.¹ Περίπου 10% της χλωρίδας αγγειόσπερμων του πλανήτη, δηλαδή 25.000 είδη, βρίσκονται στη Μεσόγειο, η οποία καλύπτει μόλις το 1,6% της επιφάνειας της Γης. Τα περισσότερα από τα είδη αυτά είναι ενδημικά. Ο δε θαλάσσιος χώρος της Μεσογείου φιλοξενεί το 5,6% των ταξινομικών βαθμίδων θαλάσσιων ζώων και το 16,9% της θαλάσσιας χλωρίδας, σε έκταση μικρότερη από το 1% των ωκεανών του πλανήτη.²

Σύμφωνα με το WWF, η Ελλάδα είναι περιοχή ιδιαίτερης σημασίας για την κατάσταση διατήρησης τεσσάρων από τις 238 οικοπεριοχές του πλανήτη, δηλαδή μεγάλες εκτάσεις σχετικά ομοιόμορφων κλιματικών συνθηκών, οι οποίες φιλοξενούν χαρακτηριστικά σύνολα ειδών και οικολογικών κοινωνιών:

- **Μεσόγειος Θάλασσα** (περιοχή προτεραιότητας για το διεθνές δίκτυο του WWF).
- Ρυάκια και ποταμοί των Βαλκανίων.
- Ευρωμεσογειακά μικτά ορεινά δάση.
- Μεσογειακά δάση, δασικές και φρυγανικές εκτάσεις.

Συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ελληνικής φύσης, τα οποία η Ελλάδα θα πρέπει να αντιμετωπίζει με υπερηφάνεια και να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες διατήρησής τους, καθώς αποτελούν σημαντικό 'κεφάλαιο' για το ευρωπαϊκό οικολογικό θησαυροφυλάκιο, είναι τα ακόλουθα:

- Προστατευόμενες φυσικές περιοχές που καλύπτουν περίπου το 34% της επικράτειας.
- 10 υγρότοποι διεθνούς σημασίας (προστατευόμενοι από τη Σύμβαση Ραμσάρ).
- 241 τόποι κοινοτικής σημασίας (προστατευόμενοι από την κοινοτική οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τους οικοτόπους), 163 ζώνες ειδικής προστασίας (προστατευόμενες από την οδηγία 79/409/ΕΟΚ για τα άγρια πουλιά) και 14 εθνικά πάρκα.
- 803 μικρούς νησιωτικούς υγροτόπους, που καλύπτουν έκταση περίπου 100 χλμ².
- Δυο αρχιπελάγη, το Αιγαίο και το Ιόνιο, που φιλοξενούν περισσότερα από 2.800 νησιά, εκ των οποίων μόνο τα 227 κατοικούνται.
- Εξαιρετικής ομορφιάς τοπία με περισσότερα από 250 βουνά υψομέτρου άνω των 1.000 μ.
- Περίπου 62,5 εκατ. στρέμματα δασοκάλυψης, δηλαδή 47,3% της επικράτειας.
- Τουλάχιστον 100 τοπικές φυλές κτηνοτροφικών ζώων.
- Οι λίμνες των Πρεσπών φιλοξενούν τον μεγαλύτερο πληθυσμό ροδοπελεκάνων στη Γη και προσφέρουν πολύτιμα εδάφη για εμβληματικά γεωργικά προϊόντα, όπως τα φασόλια Πρεσπών.
- Η παραλία των Σεκανίων στη Ζάκυνθο φιλοξενεί τη μεγαλύτερη πυκνότητα φωλιών για τη θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* στη Μεσόγειο.

¹ Myers (1990) and Myers et al. (2000)

² Bianchi and Morri, 2000.

- Το δάσος της Δαδιάς στον Έβρο προσφέρει πολύτιμο οικότοπο σε 36 από τα 38 είδη ημερόβιων αρπακτικών που ζουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και είναι η βάση της τοπικής οικονομίας, η οποία επωφελείται από τον τουρισμό φύσης.
- Η ποιότητα του 97.2% των νερών κολύμβησης της Ελλάδας, (θαλάσσια και εσωτερικά) καταγράφεται ως εξαιρετική.³

Χάρη στη γεωγραφία, τη γεωλογία και το κλίμα της, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από υψηλό ενδημισμό, με αποτέλεσμα να φιλοξενεί μεγάλο αριθμό ειδών που θεωρούνται απειλούμενα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Κράτος	Περιοχή (χλμ ²)	Είδη (αριθμός)	Ενδημικά (αριθμός)	% ενδημισμού
Ελλάδα	132.700	5.855	913	15,6
Βουλγαρία	111.000	3.600	320	8,9
Ιταλία	301.049	5.300	712	13,4
Ισπανία	501.700	7.920	550	6,9

Πίνακας: Είδη χλωρίδας σε κράτη της Μεσογείου.
Δεδομένα από Georgiou & Delipetrou και Médail & Quézel⁴

Σύμφωνα με την IUCN, η Ελλάδα είναι ένα από τα οικολογικά πλουσιότερα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Φιλοξενεί το 17,8% των ειδών ζώων και χαρακτηρίζεται από ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ενδημισμού στην Ευρώπη (22% του συνόλου της ιθαγενούς χλωρίδας και 26% της χλωρίδας της Μεσογείου).⁵ Συγκεκριμένα η πανίδα αποτελείται από 115 είδη θηλαστικών, 12 εκ των οποίων είναι θαλάσσια, 446 είδη πουλιών, 22 αμφιβίων και 64 ερπετών. Επιπλέον, η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μια από τις πλουσιότερες πανίδες ειδών ψαριών του γλυκού νερού: 162 είδη, εκ των οποίων τα 83 είναι ενδημικά. Οι ελληνικές θάλασσες φιλοξενούν 476 είδη ψαριών από τα 600 που έχουν καταγραφεί στη Μεσόγειο. Περίπου 30.000-50.000 είδη ασπονδύλων επίσης ζουν στην Ελλάδα, παρουσιάζοντας έναν πολύ υψηλό βαθμό ενδημισμού που σε κάποιες ομάδες ξεπερνάει το 50%.⁶

ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ

Από το 2008, η παγκόσμια οικονομία βουλιάζει σε μια από τις βαθύτερες οικονομικές κρίσεις των τελευταίων δεκαετιών. Ξεκινώντας από τη χρηματοοικονομική φούσκα στις ΗΠΑ, σύντομα εξαπλώθηκε στην Ευρώπη, όπου εξελίχθηκε σε κρίση δημόσιου χρέους. Η Ελλάδα ήταν η πρώτη οικονομία της ευρωζώνης που υπέστη τις συνέπειες της οικονομικής αστάθειας, χάνοντας τη δυνατότητα δανεισμού από τις αγορές με ευνοϊκά επιτόκια.

Από το 2010, η Ελλάδα είναι ολοκληρωτικά εξαρτημένη από τα οικονομικά προγράμματα και τους μηχανισμούς σταθερότητας της ΕΕ και του ΔΝΤ. Με τα τρία Προγράμματα Οικονομικής Προσαρμογής, η Ελλάδα έχει λάβει συνολικά 248,2 δισεκ. ευρώ σε άμεσο δανεισμό και έχει

³ European Environment Agency, 2016.

⁴ Georgiou K. & Delipetrou P. 2010. Patterns and traits of the endemic plants of Greece. Botanical Journal of the Linnean Society 162:130-422

⁵ Dimopoulos et al., 2013.

⁶ IUCN (2013, 16 Δεκεμβρίου). Greece's natural wonders. Ανακτήθηκε από <http://www.iucn.org/content/greeces-natural-wonders>

επιτύχει μια άνευ προηγουμένου δημοσιονομική προσαρμογή και σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Τον Απρίλιο του 2016 το σύνολο του ανεξόφλητου χρέους ήταν 219,8 δισεκ. ευρώ, εκ των οποίων περίπου τα 205 δισεκ. οφείλονται σε κράτη μέλη της Ευρωζώνης και στους χρηματοδοτικούς μηχανισμούς.⁷

Παρά την ιστορικά πρωτόγνωρη αυτή δημοσιονομική προσαρμογή και τις μεταρρυθμίσεις που επιτεύχθηκαν με την εφαρμογή των τριών προγραμμάτων, η αναλογία του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ ήδη υπερβαίνει τα επίπεδα πριν από την ένταξη της χώρας σε καθεστώς οικονομικής προσαρμογής. Σήμερα, το χρέος της Ελλάδας δεν μπορεί εύκολα να χαρακτηριστεί ως βιώσιμο. Όλα δε τα σενάρια για παράταση της αποπληρωμής του χρέους, καθώς και οι διευκολύνσεις πληρωμών, δεν προσφέρουν μακροπρόθεσμα βιώσιμη λύση, αλλά στην πραγματικότητα μεταθέτουν το πρόβλημα στο απώτερο μέλλον.

Στη δήλωση της 25^{ης} Μαΐου 2016, το Eurogroup αφήνει για πρώτη φορά να εννοηθεί ότι οι εκτιμήσεις του για τη βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους μπορεί να αποδειχθούν υπεραισιόδοξες: «Το Eurogroup αναγνωρίζει ότι στον εξαιρετικά μεγάλο ορίζοντα εκτίμησης της βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους δεν είναι δυνατή καμία πρόβλεψη, μόνο υποθέσεις, δεδομένου του μεγάλου βαθμού αβεβαιότητας σχετικά με τις μακροοικονομικές εξελίξεις.»⁸ Ειδικότερα σε σχέση με την πιθανότητα συμφωνίας απομείωσης του χρέους, το Eurogroup σημειώνει ότι «πιθανή ελάφρυνση χρέους θα δοθεί στο τέλος του προγράμματος, στα μέσα του 2018, και το εύρος θα καθοριστεί από το Eurogroup στη βάση ενός αναθεωρημένου DSA, σε συνεργασία με τους ευρωπαϊκούς θεσμούς, ώστε να ληφθεί υπόψη το ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικών, με την επιφύλαξη της πλήρους εφαρμογής του προγράμματος».

Σήμερα στο 176,9% του ΑΕΠ, το χρέος της Ελλάδας δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί βιώσιμο. Υπερβαίνει ως ποσοστό του ΑΕΠ το χρέος κάθε άλλο κράτος του πλανήτη, εκτός από την Ιαπωνία. Αν και η αναβολή κάθε συζήτησης για ελάφρυνση του χρέους αντιμετωπίζεται από πολλούς ως μέσο άσκησης πίεσης στην Κυβέρνηση της Ελλάδας για προώθηση της εφαρμογής του τρέχοντος Προγράμματος, δύσκολα μπορεί κανείς να διακρίνει την οικονομική ανάκαμψη στο τέλος της διαδρομής, σε κάποιο σημείο της οποίας είναι δεδομένο ότι θα χρειαστεί ελάφρυνση χρέους.

Την ίδια στιγμή, η επιπτώσεις της λιτότητας στην κοινωνία είναι δραματικές: οι μη νομισματικοί δείκτες κοινωνικού αποκλεισμού παρουσιάζουν έντονη επιδείνωση⁹, η ανεργία βρίσκεται στο υψηλότεο 23,4%¹⁰ από 12,6% στον Σεπτέμβριο του 2010, και το ποσοστό των νοικοκυριών που με μεγάλη δυσκολία καλύπτουν τις ανάγκες τους έχει διπλασιαστεί από το 2007 και παραμένει το υψηλότερο στην ΕΕ28.¹¹

Η Ελλάδα έχει ήδη λάβει ελάφρυνση χρέους το 2012 μέσα από μεγάλο κούρεμα ομολόγων που βρισκόταν στα χέρια ιδιωτών, καθώς και μειώσεις επιτοκίων. Παρά το γεγονός πως αυτές οι κινήσεις μείωσαν το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους βραχυπρόθεσμα, εντούτοις δεν αποτέλεσαν βιώσιμη λύση. Η ύφεση έχει μειώσει το ΑΕΠ της Ελλάδας κατά περίπου 30%, γεγονός που έχει επιδεινώσει το πρόβλημα.

Η σύνθεση του ελληνικού χρέους είναι ιδιαίτερη: οφείλεται κυρίως (περίπου 80%) σε επίσημους δανειστές, στο πλαίσιο διαφορετικών συμφωνιών, με διάφορα επιτόκια και προθεσμίες λήξης (Δανειακή Διευκόλυνση για την Ελλάδα, Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, ΕΜΣ, ΔΝΤ, ΕΚΤ), καθώς και αναδιαρθρωμένα ομόλογα προς ιδιώτες. Τα δάνεια από επίσημους φορείς, κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν συμφωνηθεί με επιτόκια κατά πολύ χαμηλότερα από αυτά που θα μπορούσε να εξασφαλίσει η Ελλάδα στις αγορές (μέση διάρκεια 15,7 έτη και μέσο επιτόκιο 2,7%).

⁷ European Parliament Think Tank, 2016.

⁸ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 2016.

⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015.

¹⁰ Eurostat, 2016.

¹¹ Tinios, P, 2015, p. 23.

Η κρίση χρέους της Ελλάδας επιδεινώνεται ακόμα περισσότερο από την εγγενή αδυναμία των κρατών μελών της Ευρωζώνης για άσκηση εθνικής νομισματικής πολιτικής και διαχείρισης της αξίας του χρέους τους, με συνέπεια την ανάγκη επιπλέον δανεισμού για την εξυπηρέτηση του χρέους. Με δεδομένο ότι κάθε λύση στην κρίση θα χρειαστεί να λάβει υπόψη την παράμετρο αυτή, σημαντική ελάφρυνση χρέους και χαλάρωση του στόχου για το πρωτογενές πλεόνασμα¹² είναι ο μόνος τρόπος ώστε μια υπερχρεωμένη οικονομία της Ευρωζώνης να αναπνεύσει και να εστιάσει στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις για μια ζωντανή και βιώσιμη οικονομία και καλή διακυβέρνηση.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΚΡΙΣΗ

Από το 2010, η βαθιά χρεωμένη ελληνική οικονομία κινείται στο πλαίσιο τριών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, τα οποία περιλαμβάνουν δραστικές περικοπές μισθών και συντάξεων, καθώς και δραστικές μειώσεις στα δημόσια έξοδα. Τα προγράμματα έχουν συμπεριλάβει και μέτρα άμεσα σχετιζόμενα με τις χρήσεις γης, εστιάζοντας κυρίως στη δασική γη και στην παράκτια ζώνη, τη νομοθεσία για τις προστατευόμενες περιοχές, και την περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων.

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα ποτέ δεν φημιζόταν για τις περιβαλλοντικές πολιτικές της, η απώλεια πολύτιμης νομοθεσίας που αποτελούσε βασικό περιβαλλοντικό κεκτημένο έχει υπάρξει δραματική από την αρχή της κρίσης. Συνοπτικά, η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε από τις εξής περιβαλλοντικές εξελίξεις:

- Συνεχής απορρύθμιση του συστήματος εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και περιβαλλοντικής αδειοδότησης.¹³
- Απειλή παγίδευσης της Ελλάδας σε ένα μοντέλο ηλεκτροπαραγωγής υψηλών εκπομπών CO², μέσα από την προαγωγή δυο νέων λιγνιτικών μονάδων: Πτολεμαΐδα V και Μελίτη II. Και οι δυο μονάδες θα είναι ιδιαίτερα ρυπογόνες, ενώ η οικονομική βιωσιμότητά τους έχει αμφισβητηθεί.¹⁴
- Στασιμότητα στις επενδύσεις για την ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- Υπονόμευση των πολιτικών για την ενεργειακή απόδοση και εξοικονόμηση.
- Εμμονή με την ανάπτυξη των υδρογονανθράκων σε γη και θάλασσα, σε μια απέλπιδα προσπάθεια αναζήτησης νέων πηγών δημοσίων εσόδων.
- Υπονόμευση του πλαισίου διατήρησης των προστατευόμενων φυσικών περιοχών (όπως τα εθνικά πάρκα και οι περιοχές Natura 2000) με διατάξεις που ευνοούν ειδικές κατηγορίες επενδύσεων, κυρίως μεγάλα τουριστικά συγκροτήματα και χωριά.
- Αποχαρακτηρισμός από καθεστώς προστασίας οικολογικά πολύτιμων δασικών και παράκτιων περιοχών.
- Ατέρμονη διαδικασία περιβαλλοντικά καταστροφικών νομιμοποιήσεων παράνομων κατασκευών, ακόμα και σε θεσμικά προστατευόμενες περιοχές.
- Ταχεία επιδείνωση της ποιότητας, σαφήνειας, συνοχής και διαφάνειας της νομοθετικής διαδικασίας, γεγονός το οποίο αποθαρρύνει επενδυτές και δημιουργεί μείζονα προβλήματα στην ανάπτυξη μιας υγιούς οικονομίας.¹⁵

¹² Eichengreen & Panizza, 2014.

¹³ Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ο διοικητικός φόρτος που προκαλείται από την περιβαλλοντική νομοθεσία στην Ελλάδα είναι χαμηλό. Ο μεγαλύτερος φόρτος προκαλείται κατά σειρά από τη νομοθεσία για τον ΦΠΑ, το εταιρικό δίκαιο, τη νομοθεσία για τις δημόσιες συμβάσεις και τη γεωργική νομοθεσία. Εκτενής ανάλυση των πορισμάτων της σχετικής έκθεσης του ΟΟΣΑ (2014) περιλαμβάνεται στην 11^η ετήσια έκθεση του WWF Ελλάς για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας (ενότητα για τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής).

¹⁴ WWF Ελλάς, 2013.

¹⁵ Οι ετήσιες εκθέσεις του WWF Ελλάς για την κατάσταση εφαρμογής της περιβαλλοντικής νομοθεσίας δίνουν μια συνεκτική και αρκετά λεπτομερή εικόνα για τα σοβαρότερα προβλήματα του κανονιστικού περιβάλλοντος και της νομοθέτησης στην Ελλάδα. Τα προβλήματα αυτά έχουν ενταθεί από το 2010. Οι ετήσιες νομικές εκθέσεις είναι διαθέσιμες στην εξής διεύθυνση: <http://www.wwf.gr/library/library-crisis>

- Αυστηρός περιορισμός του επιτρεπόμενου ετήσιου προϋπολογισμού του Πράσινου Ταμείου στο 2.5% των διαθέσιμων του.
- Περιορισμός ή και η κατάργηση σημαντικών περιβαλλοντικών κρατικών θεσμών.
- Ανατροπή της πολεοδομικής νομοθεσίας ώστε να διευκολύνεται η ταχεία έγκριση μεγάλων επενδυτικών σχεδίων, κυρίως στον τομέα του τουρισμού, δημιουργώντας σε πολλές περιπτώσεις σύγκρουση με την ειδική για τις συγκεκριμένες περιοχές προστατευτική νομοθεσία.

Ιδιαίτερα ο τομέας των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έχει δεχθεί σοβαρό πλήγμα από τις πολιτικές των τελευταίων ετών. Την ίδια στιγμή, όλες οι πρόσφατες κυβερνήσεις έχουν προσφέρει άφθονη πολιτική υποστήριξη στη συνέχιση της ενεργειακής εξάρτησης από τον ιδιαίτερα ρυπογόνο λιγνίτη, προωθώντας τόσο τον σχεδιασμό της ΔΕΗ για νέες λιγνιτικές μονάδες (Πτολεμαΐδα V και Μελίτη II, ισχύος 660MW και 440MW αντίστοιχα), όσο και τις προσπάθειες για παράταση ζωής σε παλιές και εξαιρετικά ρυπογόνες και μη αποδοτικές μονάδες, όπως η Πτολεμαΐδα III. Ως ειρωνεία μόνο μπορεί να αντιμετωπιστεί η έμμεση κυβερνητική παραδοχή του ασύμφορα υψηλού κόστους κατασκευής και λειτουργίας των νέων μονάδων μέσω της προσπάθειας εξασφάλισης δωρεάν δικαιωμάτων εκπομπής διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) και εξαίρεσης από την εφαρμογή ισχύουσας περιβαλλοντικής νομοθεσίας, αδιαφορώντας προφανώς και για την απώλεια εσόδων που αυτή σημαίνει.

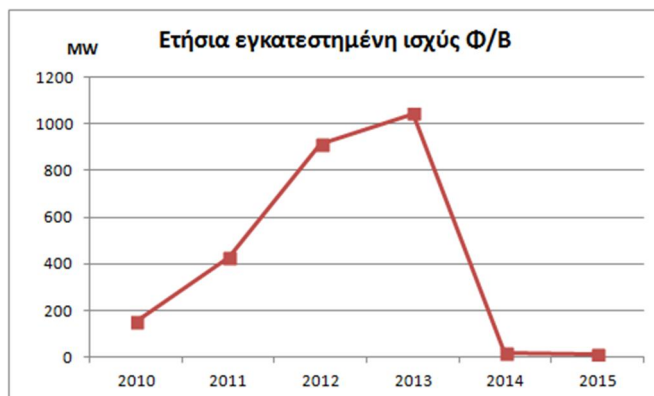
Η περίοδος από το 2013 χαρακτηρίστηκε από την τέλεια υποβάθμιση του τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, κυρίως λόγω της αστάθειας και των διαδοχικών τροποποιήσεων του συστήματος στήριξης. Ιδιαίτερο πλήγμα έχει δεχθεί ο κλάδος της ηλιακής ενέργειας, καθώς οι εγκρίσεις νέων επενδυτικών σχεδίων έχουν παγώσει από το 2012, ενώ το 2014 και το 2015 μόνο 17MW και 10MW¹⁶, αντίστοιχα, νέων εγκαταστάσεων προστέθηκαν στο μίγμα ηλεκτροπαραγωγής.

Γράφημα: Νέα εγκατεστημένη ισχύς από το 2010

¹⁶ Σύνδεσμος Εταιριών Φωτοβολταϊκών, 2016.

Ως αποτέλεσμα, η ζωτικής σημασίας απασχόληση και θέσεις εργασίας στον τομέα των φωτοβολταϊκών πρακτικά μηδενίστηκε.

Γράφημα: Απασχόληση στον τομέα των φωτοβολταϊκών (άμεση και έμμεση)

Η περιβαλλοντική επίπτωση της οικονομικής προσαρμογής

Όπως τονίζεται στις ετήσιες εκθέσεις του WWF Ελλάς για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας μεταξύ 2010-2016,¹⁷ μια σειρά από δεσμεύσεις με σημαντικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα έχουν συμπεριληφθεί στα μέτρα των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής με σαφή κατεύθυνση προς την επενδυτική ελκυστικότητα. Όμως, οι περισσότερες από αυτές τις δεσμεύσεις στερούνταν περιεχομένου, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να διαπιστώσει κανείς εάν η οπισθοχώρηση του δικαίου αποτελούσε πρωτοβουλία των δανειστών ή των ελληνικών κυβερνήσεων. Είναι όμως σαφές ότι η ευθύνη για τις νομοθετικές, πολιτικές και μεταρρυθμιστικές πρωτοβουλίες είναι κοινή μεταξύ των κυβερνήσεων και της Τρόικας.

Σύμφωνα με την έκθεση του WWF Ελλάς για το 2015:

“Κατά την περίοδο που καλύπτεται από την έκθεση αυτή, τέθηκαν σε εφαρμογή μερικές από τις δεσμεύσεις με σημαντική περιβαλλοντική διάσταση που περιλαμβάνονται στην τέταρτη έκθεση για την αξιολόγηση της εφαρμογής του Δεύτερου Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα, την οποία δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Απρίλιο 2014.¹⁸ Αυτές οι προγραμματικές δεσμεύσεις αναφέρονται ονομαστικά, δίχως σαφές περιεχόμενο, με αποτέλεσμα να μην είναι ξεκάθαρο ούτε το όριο της κυβερνητικής επιλογής για την τελική κατεύθυνση των αντίστοιχων ρυθμίσεων, αλλά ούτε και το ποια πλευρά εισηγείται ή προωθεί τις ρυθμίσεις αυτές. Το σίγουρο είναι ότι οι ρυθμίσεις θεσμοθέτησης όσων από τις δεσμεύσεις τελικά τέθηκαν σε εφαρμογή παρασάγγας απέχουν από το ιδεατό επίπεδο καλής, διαφανούς και ισότιμης νομοθέτησης: ειδικά οι ρυθμίσεις που ψηφίστηκαν κατά το έτος αυτό και αφορούν άμεσα ή έμμεσα το περιβάλλον, τον χωρικό σχεδιασμό και την περιβαλλοντική αδειοδότηση νέων επενδυτικών σχεδίων είναι μνημεία φωτογραφικής εξυπηρέτησης συγκεκριμένων ομάδων συμφερόντων, κρυπτικότητας, αποσπασματικότητας, και διαρκούς προσανατολισμού προς τη νομιμοποίηση βεβαιωμένων παρανομιών.”

Ειδικότερα σε σχέση με τη συνεχή τακτοποίηση παράνομων κατασκευών, το WWF επισημαίνει πως το κράτος αποποιείται την ευθύνη επιβολής των νομοθετικά κατοχυρωμένων οικονομικών κυρώσεων που θα έβαζαν ένα τέλος στο πλέον εκτεταμένο περιβαλλοντικό έγκλημα στην Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα θα έφερναν τα δημόσια ταμεία πολύτιμα έσοδα.

¹⁷ Nantsou et al., 2016.

¹⁸ α) Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2014, Απρίλιος). The Second Economic Adjustment Programme for Greece – Fourth Review. Occasional papers 192. Brussels: European Union. β) Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2013, Ιούλιος). The Second Economic Adjustment Programme for Greece – Fourth Review. Occasional papers 159. Brussels: European Union. Διαθέσιμες από [ec.europa.eu: http://bit.ly/1pEIKO](http://bit.ly/1pEIKO)

“Η σωρεία πρόσφατων νομοθετικών ρυθμίσεων για «τακτοποίηση» των εκατοντάδων χιλιάδων παράνομων κατασκευών σε κάθε άκρη της χώρας, ακόμα και μέσα σε προστατευόμενες περιοχές, δεν προκαλεί απλά υποβάθμιση του περιβαλλοντικού και χωροταξικού κεκτημένου. Θέτει σοβαρά ερωτήματα για τους πραγματικούς στόχους του νομοθέτη – «εκλεγμένου λαϊκού αντιπροσώπου» (άρθ. 1 Συντ.), καθώς επιβάλλει στο κράτος σοβαρή απώλεια εσόδων από την ακύρωση των προστίμων ανέγερσης και διατήρησης που προέβλεπαν ο δασικός και πολεοδομικός κώδικας και αγνοεί χιλιάδες διοικητικές πράξεις κατεδάφισης¹⁹.

Ενδεικτικά, αυθαίρετη ανέγερση κατοικίας 200 τ.μ. σε εκτός σχεδίου δασική έκταση στον Δ. Ωρωπού με Τιμή Ζώνης 750 €/μ², θα είχε Πρόστιμο Ανέγερσης, $P_{AN-2_9732/2004} = 200 \times 750 \times 2 = 300.000 \text{ €}$ και Πρόστιμο Διατήρησης $P_{ΔΙΑ-2_9732/2004} = 50\% \times P_{AN-2_9732/2004} = 50\% \times 300.000 = 150.000 \text{ €}$ για κάθε έτος από την εκτιμώμενη ανέγερση και στο διηνεκές. Με βάση τις ρυθμίσεις που ισχύουν από το 2011, το Ενιαίο Ειδικό Πρόστιμο (ΕΕΠ) για το ίδιο ακίνητο μειώθηκε στα $200 \times 750,00 \times 15\% = 22.500 \text{ €}$.²⁰

“Από το 2011, όταν υπογράφηκε το πρώτο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής, η Ελλάδα υπόκειται σε μια άνευ προηγουμένη απώλεια περιβαλλοντικού κεκτημένου και σε σοβαρή διολίσθηση των πολιτικών για την αειφορία. Αυτές οι εξελίξεις, μαζί με τις χαμένες ευκαιρίες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν την Ελλάδα σε διέξοδο από την κρίση και προς την κατεύθυνση μιας ζωντανής οικονομίας, καταγράφεται με συνέπεια στις ετήσιες εκθέσεις μας για το περιβαλλοντικό δίκαιο.

.....

Το WWF πιστεύει πως υπάρχει κοινή ευθύνη μεταξύ των θεσμών και της κυβέρνησης της Ελλάδας για τις περιβαλλοντικά δραματικές επιπτώσεις των πολιτικών και μέτρων που έχουν συμφωνηθεί στο πλαίσιο του Προγράμματος, τα οποία περιγράφονται σε λεπτομέρεια στην έκθεση. Οι ελληνικές κυβερνήσεις χρησιμοποιούν την οικονομική κρίση ως δικαιολογία για την προώθηση περιβαλλοντικής απορρύθμισης ώστε να εξυπηρετήσουν ένα πελατειακό σύστημα διακυβέρνησης, υπονομεύοντας με τον τρόπο αυτόν τις προοπτικές για την ανάπτυξη μιας πραγματικά βιώσιμης οικονομίας. Οι Θεσμοί εξίσου ευθύνη καθώς υποστηρίζουν μέτρα ενός αναπτυξιακού προτύπου που βασίζεται σε στενά καθορισμένους οικονομικούς στόχους που τελικά οδηγούν σε μεγαλύτερο οικολογικό έλλειμμα και σε βαθύτερη κρίση.»²¹

Μια θετική εξέλιξη που σίγουρα οφείλει κανείς να αναφέρει και να επικροτήσει είναι η αύξηση της κοινωνικής συμμετοχής, αλληλεγγύης και εθελοντισμού για κοινωφελείς σκοπούς.²² Αυτό το κύμα κοινωνικής συμμετοχής έχει λειτουργήσει πολύ αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης που δημιουργήθηκε με τη μαζική άφιξη στην Ελλάδα εκατοντάδων χιλιάδων προσφύγων. Έχει επίσης προσφέρει σημαντική υποστήριξη σε χιλιάδες ανθρώπους που ζουν σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας, αλλά και σε οικολογικούς αγώνες και προσπάθειες προστασίας του περιβάλλοντος, με κυριότερη τη δασοπυρόσβεση.

Τάσεις μεγάλου οικολογικού αποτυπώματος

Παρά την καλή κατάσταση διατήρησης των ελληνικών θαλασσών, κυρίως σε σύγκριση με την υπόλοιπη Μεσόγειο, οι επιπτώσεις των οικονομικών δραστηριοτήτων μεγάλου οικολογικού αποτυπώματος είναι ήδη εμφανείς. Ειδικά το μέλλον των ιχθυαποθεμάτων είναι δυσοίνο: το 93% των μελετημένων ιχθυαποθεμάτων της Μεσογείου υπεραλιεύονται και υπόκεινται σε άλλες απειλές όπως η ρύπανση και η απώλεια ενδιαιτημάτων.

¹⁹ WWF Ελλάς. (2011). Αυθαίρετα στη δασική γη της Απτικής – Καταγραφή αποφάσεων απομάκρυνσης αυθαιρέτων. Α' Φάση: Δεδομένα Δ/σης Δασών Ανατ. Απτικής. Αθήνα: Καλεβρά, Ν., Κορδοπάτης, Π., Μαραγκού, Π. και Νάντσου, Θ. Ανακτήθηκε από http://www.wwf.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=797:2011-08-29-09-14-12&catid=73:2008-09-16-12-11-40&Itemid=97.

²⁰ WWF Ελλάς, 2013.

²¹ Καραβέλλας, Δ., 2015.

²² Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2014.

Σχεδόν όλοι οι κυρίαρχοι τύποι θαλάσσιων οικοτόπων της Μεσογείου βρίσκονται σε φθίνουσα πορεία. Ο πιο ενδημικός και πλέον σημαντικός τύπος οικοτόπου της Μεσογείου, τα λιβάδια Ποσειδωνίας (*Posidonia oceanica*) φθίνει και έχει εξαφανιστεί από τμήματα της Δυτικής Μεσογείου, απειλούμενος από τον ευτροφισμό, απευθείας καταστροφή από μηχανότρατες, συρόμενα και αγκυροβολία σε παράκτιες περιοχές, κυρίως σε τόπους αναψυχής, αλλά και από αλλοιώσεις στην ποιότητα των ιζημάτων του βυθού, λόγω εισροών από παράκτια οικοδομική δραστηριότητα²³. Η Ελλάδα φιλοξενεί εκτεταμένες και υγιή λιβάδια ποσειδωνίας²⁴ που καλύπτουν περίπου 2.422 χλμ² όμως μόνο το 25-30% βρίσκεται εντός προστατευόμενων περιοχών (δίκτυο Natura 2000).

Ο δεύτερος σημαντικότερος τύπος οικοτόπου, οι εξαιρετικά ευαίσθητες κοραλλιογενείς κοινωνίες, οι τραγάνες, επίσης αντιμετωπίζουν σοβαρές απειλές από την αύξηση της θολότητας των νερών, τη μηχανική διατάραξη από τράτες, δίχτυα, αγκυροβολία και ανεξέλεγκτη καταδυτική δραστηριότητα, καθώς και από είδη χωροκατακτητικών φυκών που έχουν εισβάλει στη Μεσόγειο. Επιπροσθέτως, πολλά είδη-κλειδιά της κοραλλιογενούς βιοποικιλότητας έχουν υποστεί μαζική θνησιμότητα, η οποία αποδίδεται σε ασυνήθιστα υψηλές καλοκαιρινές θερμοκρασίες.²⁵

Όπως καταδείχθηκε από το MedTrends, την ανάλυση των αναπτυξιακών τάσεων στη Μεσόγειο που δημοσιεύθηκε το 2016, η εντατική οικονομική δραστηριότητα στον θαλάσσιο και παράκτιο χώρο έχει ήδη υπερβεί τα επίπεδα βιωσιμότητας και αναμένεται μέχρι το 2030 να αυξηθεί και επεκταθεί δραματικά. Είναι δύσκολο να καθοριστεί το πλήρες εύρος των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των διαφορετικών δραστηριοτήτων και των συγκεντρωτικών επιπτώσεων από τις πιέσεις που ασκούν στην κατάσταση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων. Όμως υπάρχει σημαντικός κίνδυνος ραγδαίας αύξησης των πιέσεων και σωρευτικών επιπτώσεων από την αυξημένη εκμετάλλευση της θάλασσας, με ρυθμούς ταχύτερους από τις λύσεις που αναπτύσσονται και εφαρμόζονται για την αντιμετώπισή τους.

Η εκτιμώμενη ανάπτυξη της θαλάσσιας οικονομίας σαφώς προβάλλει ως πιθανός επιπρόσθετος κίνδυνος στην υγεία των ήδη πιεσμένων μεσογειακών οικοσυστημάτων. Συνεπώς, προκύπτει σοβαρός κίνδυνος μη επίτευξης της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης της Μεσογείου Θάλασσας μέχρι το 2020 για 7 από τα 11 χαρακτηριστικά ποιοτικής περιγραφής της κοινοτικής οδηγίας για τη θαλάσσια στρατηγική.

Παρά το γεγονός ότι μια διόγκωση της δραστηριότητας ανάπτυξης των υδρογονανθράκων καταγράφεται συνολικά στη Μεσόγειο, εντούτοις στην περίπτωση της Ελλάδας αυτή είναι μια νέα και πολύ σοβαρή απειλή: η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων είναι η δραστηριότητα με το μεγαλύτερο οικολογικό αποτύπωμα που εμφανίστηκε κατά τα χρόνια της οικονομικής κρίσης, εν μέσω προσδοκιών για απόδοση σημαντικών εσόδων που θα έσωζαν την οικονομία της χώρας.

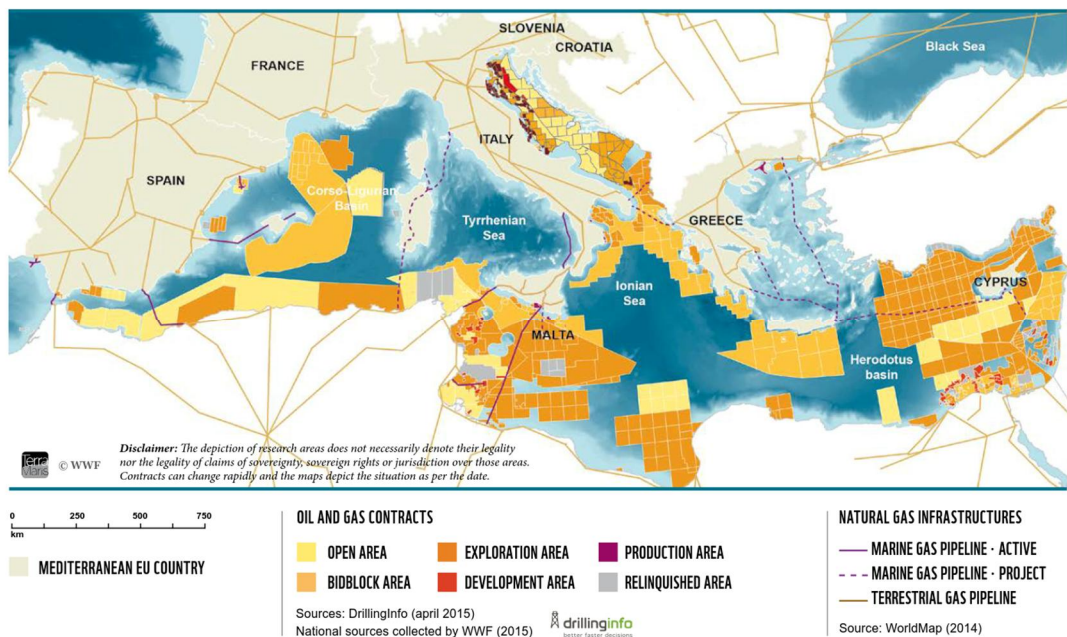
Ο παρακάτω χάρτης είναι ενδεικτικός των πιέσεων για ανάπτυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου στη λεκάνη της.²⁶

²³ Ardizzone, et al., 2006.

²⁴ UNEP, 2010. Επίσης: IUCN, 2016.

²⁵ Salomidi M, Katsanevakis S, Borja A, Braeckman U, Damalas D, Galparsoro I, Mifsud R, Mirto S, Pascual M, Pipitone C, Rabaut M, Todorova V, Vassilopoulou V, Vega Fernandez T (2012) Assessment of goods and services, vulnerability, and conservation status of European seabed biotopes: a stepping stone towards ecosystem-based marine spatial management. *Mediterranean Marine Science* 3(1):49-88. Available from <http://www.mesma.org/default.asp?ZNT=SOT10-1P28>

²⁶ Pianté C., Ody D. (2015).

Η βιοποικιλότητα των ελληνικών θαλασσών ήδη απειλείται από ανθρωπογενείς πιέσεις, όπως η απώλεια κρίσιμων ενδιαιτημάτων, η ρύπανση, η υπεραλίευση, και η εισβολή χωροκατακτητικών ειδών²⁷. Οι απειλές αναμένεται να αυξηθούν δραματικά μέχρι το 2030.

Σημαντική πηγή πιέσεων στα θαλάσσια και χερσαία οικοσυστήματα είναι η τουριστική ανάπτυξη. Οι αφίξεις τουριστών έχει εκτοξευθεί από 15 εκατομμύρια το 2010 στα 23,3 εκατομμύρια το 2015²⁸, φέρνοντας την Ελλάδα στην 5^η θέση ανάμεσα στους τουριστικούς προορισμούς της Μεσογείου και στην πρώτη εικοσάδα παγκοσμίως. Το βαρύ οικολογικό αποτύπωμα του τουρισμού προέρχεται κυρίως από τις αλλαγές χρήσεων γης, την αστικοποίηση και την απώλεια φυσικών καλύψεων γης που προκαλείται από τη μαζική και εκτός σχεδιασμού κατασκευή καταλυμάτων και συνοδευτικών υποδομών.

Εκτιμάται ότι η χώρα θα συνεχίσει να καταγράφει έντονους ρυθμούς ανάπτυξης της τουριστικής δραστηριότητας, κυρίως στην παράκτια ζώνη. Επιπροσθέτως, χώρες της Μεσογείου που φιλοξενούν σημαντική βιοποικιλότητα επίσης αναμένεται να γίνουν ελκυστικοί τουριστικοί προορισμοί.²⁹

Στο όνομα της γρήγορης οικονομικής ανάπτυξης, η Βουλή των Ελλήνων ψήφισε το 2014 την ανατροπή του πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού, ώστε να διευκολυνθεί η ταχεία έγκριση μεγάλων επενδύσεων κυρίως στον τομέα του τουρισμού, ερχόμενη ακόμα και σε αντίθεση με ειδικές ρυθμίσεις τοπικής προστασίας. Ταυτόχρονα, ζωτικής σημασίας νομοθεσία για τη δασική γη καταργήθηκε, ώστε παράκτιες εκτάσεις να απογυμνωθούν από το πλαίσιο προστασίας τους από τη δόμηση. Επίσης, από το 2012, σημαντικές αλλαγές στη δασική νομοθεσία συμπεριλήφθηκαν σε τουλάχιστον 10 νομοθετικές πρωτοβουλίες, με στόχο τη διευκόλυνση αποχαρακτηρισμών και την ταχεία έγκριση χρήσεων γης μεγάλης περιβαλλοντικής επίπτωσης μέσα σε δασική γη. Τρεις από αυτές τις πρωτοβουλίες σταμάτησαν ως αποτέλεσμα μαζικής κατακραυγής. Οι προωθούμενες επενδύσεις αφορούν τα σύνθετα τουριστικά καταλύματα, βιομηχανίες και επιχειρηματικά πάρκα.

²⁷ Λόγω της εγγύτητας με το Κανάλι του Σουέζ και των αλλαγών στις κλιματικές συνθήκες, η Ελλάδα κατατάσσεται στην έκτη θέση σε αριθμό μη-ιθαγενών ειδών (UNEP, 2010).

²⁸ Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2016.

²⁹ UNEP, MAP & Plan Bleu, 2015.

ΕΛΑΦΡΥΝΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΓΙΑ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Αναγνωρίζοντας πλέον πως το χρέος της Ελλάδας δύσκολα μπορεί να χαρακτηριστεί βιώσιμο και είναι παραλυτικό για την οικονομική και κοινωνική ευημερία και τις αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας, αλλά και ευρύτερα για την ΕΕ, προτείνεται η ελάφρυνση χρέους στη βάση συμφωνίας μέτρων που θα περιλαμβάνουν α) προστασία της φύσης, β) ανάπτυξη μιας ζωντανής οικονομίας, και γ) τόνωση των δημοσίων εσόδων, με ταυτόχρονη καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος και προώθηση της περιβαλλοντικής αριστείας.

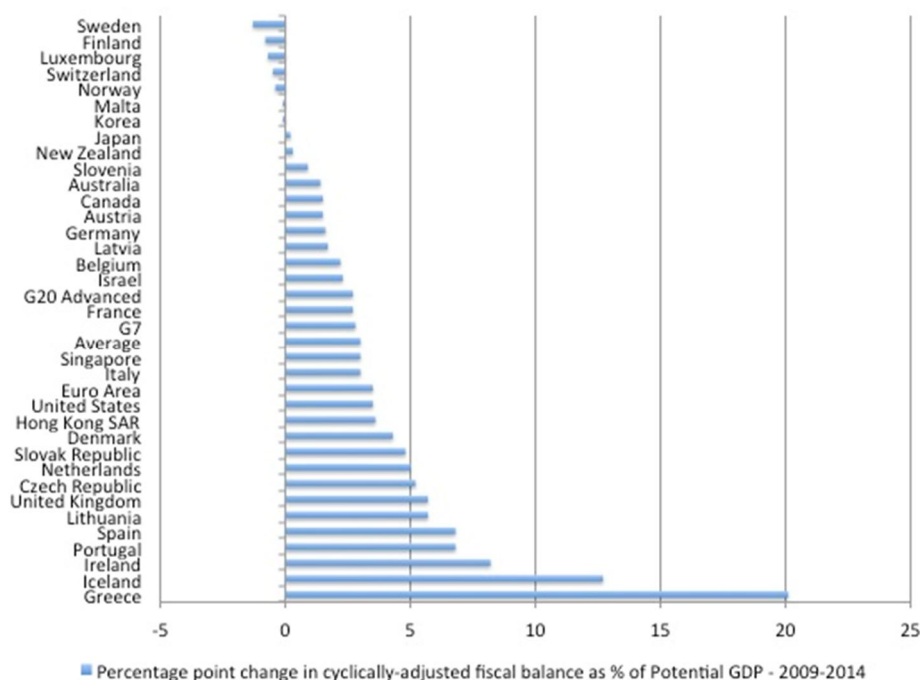
Η πρόταση δεν υποστηρίζει οποιαδήποτε μέτρα λιτότητας ή ιδιωτικοποιήσεων. Η πρόταση υποστηρίζει συνεκτικές και διαφανείς οικονομικές στρατηγικές που μπορούν να τონώσουν την εφαρμογή των Στόχων για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Sustainable Development Goals) και να διασφαλίσουν μια πραγματικά βιώσιμη, ενδογενεακή, δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

Ο στόχος της ελάφρυνσης χρέους στο προτεινόμενο πλαίσιο είναι να επιτραπεί στην ελληνική οικονομία να ανασάνει από το ασφυκτικό υπερβολικό χρέος. Στόχος των μέτρων που θα αναπτυχθούν και θα συμφωνηθούν είναι η αναζωογόνηση της οικονομίας της Ελλάδας, ο αναπροσανατολισμός της προς ένα πραγματικά βιώσιμο μέλλον και η μείωση των κινδύνων από κλυδωνισμούς στο μακροπρόθεσμο πλαίσιο προσαρμογής.

Τα προτεινόμενα μέτρα αναπτύσσονται με ομπρέλα τους Στόχους για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη που συμφωνήθηκαν τον Οκτώβριο του 2015. Η ελάφρυνση χρέους για τη βιώσιμη ανάπτυξη δεν επιχειρεί την επανεφεύρεση κάποιου τροχού: η Συναίνεση του Μοντερρέι (Monterrey Consensus) που υπογράφηκε στο πλαίσιο του ΟΗΕ το 2002 επισημαίνει ότι «εξωτερική ελάφρυνση χρέους μπορεί να διαδραματίσει ρόλο κλειδί στην απελευθέρωση πόρων που μπορούν να ανακατευθυνθούν προς δράσεις συμβατές με την επίτευξη την βιώσιμης μεγέθυνσης και ανάπτυξης, και συνεπώς, όπου αυτό είναι εφικτό, να επιδιώκονται σθεναρά και δίχως καθυστέρηση, συμπεριλαμβάνοντας και τις λέσχες πιστωτών του Παρισιού και του Λονδίνου και άλλους σχετικούς χώρους διαλόγου.»

Λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η Ελλάδα έχει ήδη επιτύχει μαζική δημοσιονομική προσαρμογή στο πλαίσιο των οικονομικών προγραμμάτων υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ταυτόχρονα η ελληνική οικονομία τελεί υπό το τρίτο πρόγραμμα με βαριά μέτρα, ενώ την ίδια στιγμή η εικόνα της παραμένει δυσοίωνη, η ανάγκη για ελάφρυνση χρέους αποτελεί πλέον ανοιχτά θέμα πολιτικής συζήτησης. Η μεγάλη πρόκληση θα είναι οποιαδήποτε ελάφρυνση χρέους συμφωνηθεί τελικά για την Ελλάδα να αποτελέσει βάση για ουσιαστική δράση που θα προσδώσει βιώσιμη κατεύθυνση στην οικονομία και θα κεφαλαιοποιήσει, αντί να υποβαθμίζει, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας.

Γράφημα: Ποσοστιαία αλλαγή στο κυκλικά προσαρμοσμένο δημοσιονομικό ισοζύγιο

Το νέο στοιχείο της προτεινόμενης προσέγγισης για ελάφρυνση χρέους προς την Ελλάδα είναι ότι δεν αφορά μια αναπτυσσόμενη οικονομία, αλλά μια υπερχρεωμένη οικονομία της Ευρωζώνης.

Η προσέγγιση του WWF στο θέμα της ουσιαστικής ελάφρυνσης χρέους με βάση περιβαλλοντικούς όρους διατρέχεται από αίσθηση οικονομικού και οικολογικού επείγοντος και δεν υπαινίσσεται κάποια διάσωση. Μια συμφωνία βασισμένη στην πρόταση αυτή θα αποτελούσε βάση για την από κοινού εκτέλεση ενός συγκεκριμένου και εξαιρετικά σημαντικού έργου για τη διατήρηση ενός από τα σημαντικότερα οικολογικά θησαυροφυλάκια της Ευρώπης και μοντέλο μετασχηματισμού προς ένα πρότυπο βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Ελάφρυνση χρέους

Η Ελλάδα χρειάζεται ουσιαστική ελάφρυνση χρέους, ώστε η οικονομία της να επανεκκινηθεί σε ένα μονοπάτι βιωσιμότητας. Παρά την τελευταία αρνητική πολιτική τοποθέτηση του Eurogroup για την πιθανότητα ελάφρυνσης του χρέους της Ελλάδας, η βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους και οι ισχνές προοπτικές ανάπτυξης παραμένουν πηγές βαθιάς ανησυχίας.

Η προτεινόμενη προσέγγιση αντιμετωπίζει την ελάφρυνση χρέους ως ένα ειδικό σχέδιο κοινού ενδιαφέροντος, το οποίο απαιτεί από κοινού εκτέλεση με τους εταίρους, κυρίως στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μια ουσιαστικής σημασίας συμφωνία για ελάφρυνση χρέους πρέπει να:

- ο έχει ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του χρέους της Ελλάδας με μέτρα που περιλαμβάνουν ονομαστική περικοπή,
- ο είναι βασισμένη σε συγκεκριμένους όρους που μπορούν να βελτιώσουν τη συμβολή της ΕΕ στην εφαρμογή των Στόχων του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, ενώ την ίδια στιγμή θα διασφαλίζει το μέλλον του ευρωπαϊκής σημασίας φυσικού πλούτου που βρίσκεται στην Ελλάδα.

Για τον καθορισμό στόχου για την ελάφρυνση χρέους είναι απαραίτητο να εξεταστεί η δυνατότητα συμφωνίας σε συγκεκριμένο στόχο πρωτογενούς πλεονάσματος που δεν θα ξεπερνά το 1,5%, ώστε δουλεύοντας αντίστροφα να καθοριστεί το ύψος της απαραίτητης ελάφρυνσης. Σύμφωνα με την ανάλυση βιωσιμότητας του χρέους του ΔΝΤ, οποιαδήποτε συμφωνία που υπερβαίνει το 1,5% είναι μη ρεαλιστική, συνεπώς το ύψος της ελάφρυνσης χρέους θα έπρεπε να ανταποκριθεί σε αυτή την πραγματικότητα.³⁰

Η σύνδεση της ελάφρυνσης χρέους με ένα χαμηλό (κοντά στο μηδενικό) πρωτογενές πλεόνασμα θα πρέπει απαραίτητως να εξεταστεί ως σενάριο, ιδιαίτερα καθώς η αναπτυξιακή συμβολή πολλών από τα μέτρα που προτείνεται να συμφωνηθούν, ιδίως εκείνα που αφορούν τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, δεν θα είναι εύκολο να υπολογιστεί. Επίσης χρήσιμο θα είναι να εξεταστεί στο ίδιο πλαίσιο και το σενάριο σύνδεσης της αποπληρωμής με τους ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, μέσω της θέσπισης ομολόγων με ρήτρα ΑΕΠ (GDP-indexed bonds).³¹ Με τον τρόπο αυτό, η αποπληρωμή του υπόλοιπου χρέους συνδέεται με την οικονομική δυνατότητα της χώρας να αποπληρώνει, μειωνόμενο σε περιόδους ύφεσης και αυξανόμενη σε περιόδους άνθησης. Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να αποφευχθεί η διόγκωση του χρέους σε μη βιώσιμα επίπεδα.

Συνθήκη για έναν ζωντανό πλανήτη

Οι περιβαλλοντικοί όροι που περιγράφονται σε αυτό το κείμενο διαλόγου είναι ενδεικτικοί. Στόχος του διαλόγου θα είναι η καλύτερη ανάπτυξή τους, με βάση τις εισροές προτάσεων και τις συμβολές που θα εκφραστούν. Τα μέτρα και οι πολιτικές που προτείνονται αποσκοπούν στην ανάπτυξη μιας συνεκτικής πράσινης πολιτικής 'ομπρέλας', η οποία θα υπερβαίνει στις ειδικές δεσμεύσεις που ήδη ισχύουν για την Ελλάδα στο πλαίσιο του διεθνούς και του ενωσιακού περιβαλλοντικού κεκτημένου.

α) Διατήρηση του φυσικού πλούτου

Ο φυσικός πλούτος της Ελλάδας είναι φυσικός πλούτος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Υπό το βάρος των βαρύτατων οικονομικών υποχρεώσεων που έχουν αναληφθεί από την Ελλάδα στο πλαίσιο των τριών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, η αποτελεσματική διατήρηση της πλούσιας βιοποικιλότητας που φιλοξενεί η χώρα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως συγκεκριμένο έργο που απαιτεί από κοινού εκτέλεση, κυρίως με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι όροι που προτείνονται υπό τον τίτλο «Διατήρηση του φυσικού πλούτου» καλύπτει πολιτικές και μέτρα που θα διασφαλίσουν για τις επόμενες γενικές τη φύση που φυλάσσεται στην Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα θα συμβάλουν στην ανάπτυξη μιας ελληνικής ζωντανής οικονομίας.

Οικονομικοί υπολογισμοί για τη βιοποικιλότητα της ΕΕ έχουν καταδείξει τις δυνατές κοινωνικές και οικονομικές ωφέλειες του δικτύου Natura 2000 και γενικότερα των προστατευόμενων περιοχών.³² Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι προστατευόμενες περιοχές καλύπτουν περίπου το 1/3 της ελληνικής χερσαίας επικράτειας και με δεδομένη την προοπτική αύξησης των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών, η Ελλάδα μπορεί να επωφεληθεί από το μοναδικό φυσικό 'κεφάλαιο', περιφρουρώντας τα σημαντικά της οικολογικά περιουσιακά στοιχεία, δημιουργώντας θέσεις εργασίας και διασφαλίζοντας καλύτερη ζωή για τις τοπικές κοινωνίες.

³⁰ Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. (2016). "Greece: Preliminary Debt Sustainability Analysis – Updated Estimates and Further Considerations". IMF Country Report No. 16/130. Ανακτήθηκε από: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/cr/2016/cr16130.pdf>

³¹ Fratzscher, M, Große Steffen, C, and Rieth, M, 2014, "GDP-linked loans for Greece", German Institute for Economic Research (DIW Berlin), Economic Bulletin 9.2014. Ανακτήθηκε από:

https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.488644.de/diw_econ_bull_2014-09-5.pdf

³² TEEB, 2009 και Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013.

Επιπροσθέτως, έμφαση πρέπει να δοθεί στην αποκατάσταση σημαντικών οικοσυστημάτων που έχουν πληγεί από κακή χρήση, με προτεραιότητα στις παρόχθιες, υγροτοπικές και παράκτιες περιοχές. Σημαντική και ζωτικής σημασίας παράμετρος που πρέπει να αναδειχθεί είναι η ανάπτυξη πράσινης φυσικής υποδομής.

β) Ζωντανή οικονομία³³

Σε αυτήν την ενότητα περιλαμβάνονται μέτρα, πολιτικές και προσαρμογές που θα κριθούν απαραίτητες για τη μετάβαση σε μια ζωντανή οικονομία. Στόχος τους θα είναι η αναζωογόνηση οικονομικών τομέων και ο αναπροσανατολισμός τους προς ένα αναπτυξιακό πρότυπο χαμηλού αποτυπώματος και αυξημένης ανταγωνιστικότητας.

Ειδικότερα μέτρα για την καλή διακυβέρνηση, τα οποία θα διασφαλίσουν την ανάπτυξη ενός σαφούς, διαφανούς και συνεκτικού ρυθμιστικού περιβάλλοντος, θα πρέπει απαραίτητως να συμπεριληφθούν ως βάση για μια βιώσιμη οικονομία που δημιουργεί υγιές και ελκυστικό περιβάλλον για την κοινωνική ανάπτυξη, επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις.

Οι τομείς οικονομικής δραστηριότητας για τους οποίους θα πρέπει σίγουρα να εξειδικευθούν μέτρα είναι οι εξής:

- Βιομηχανία
- Ενέργεια
- Δασοπονία
- Αλιεία
- Τουρισμός

Είναι σε αυτή τη φάση σημαντικό να τονιστεί ότι τα προτεινόμενα μέτρα δεν θα πρέπει να περιέχουν μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής που βασίζονται σε περικοπές. Η Ελλάδα έχει ήδη διανύσει μακρά περίοδο εκτεταμένης λιτότητας, η οποία έχει προκαλέσει σοβαρές κοινωνικές, πολιτικές και διοικητικές επιπτώσεις. Η οικογένεια των μέτρων που θα διαμορφωθεί σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να στοχεύσει στη διαμόρφωση των συνθηκών και προοπτικών για μια ζωντανή οικονομία, δηλαδή τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, μέσα στα όρια του ενός πλανήτη.

γ) Περιβαλλοντικά έσοδα

Αυτή η ομάδα μέτρων και πολιτικών έχει σκοπό την ενίσχυση της συνεκτικότητας των περιβαλλοντικών πολιτικών, και την ίδια στιγμή την αύξηση των εσόδων μέσω μιας ολοκληρωμένης φορολογικής μεταρρύθμισης και της ανάπτυξης και εφαρμογής ενός αποτελεσματικού και αναλογικού συστήματος κυρώσεων που θα στοχεύσει στην περιβαλλοντική μη-συμμόρφωση και το περιβαλλοντικό έγκλημα.

³³ Όπως περιγράφεται στον οδικό χάρτη που παρουσίασε ως πρόταση το WWF Ελλάς (2013), ως ζωντανή οικονομία ορίζεται η οικονομία και ενεργή κοινωνία με αποτύπωμα στα όρια του ενός πλανήτη, η οποία διατηρεί τη φύση για τις γενιές που έρχονται, παράγει το σύνολο της απαραίτητης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και δημιουργεί ευημερία για όλους.

γ1. Πράσινη φορολογική μεταρρύθμιση

Σύμφωνα με τη Στατιστική Περιβαλλοντικής Φορολογίας της ΕΕ:

«Οι φόροι στη ρύπανση και τη χρήση των πόρων αντιπροσώπευε ένα σχετικά μικρό μερίδιο (3,6%) των συνολικών φορολογικών εσόδων της ΕΕ-28 κατά το 2014. Αυτή η κατηγορία τέθηκε μόλις πρόσφατα σε εφαρμογή στα περισσότερα κράτη της Ευρώπης. Όμως, ένα πολύ μεγαλύτερο μερίδιο που αφορά ρύπανση και φορολογία στους πόρους παρατηρήθηκε στην Κροατία (17,4 %) και την Ολλανδία (13,8 %). Αντιθέτως, σε κάποια κράτη μέλη της ΕΕ, όπως η Γερμανία, η Ελλάδα και η Κύπρος, δεν έχουν εισπραχθεί καθόλου φόροι αυτής της κατηγορίας. Τούτο μπορεί να οφείλεται στις ειδικές συνθήκες που επικρατούν σε σχέση με τη διαχείριση του νερού και τα τέλη διαχείρισης αποβλήτων που μπορεί να εισπράττονται μέσω σχημάτων διαφορετικών από τους φόρους».³⁴

Οι φορολογικές πολιτικές στην Ελλάδα ακόμα στερούνται βασικών περιβαλλοντικών παραμέτρων, με πιο σημαντική την εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», και τη στρατηγικής σημασίας αρχή της μετάθεσης του φορολογικού βάρους από την εργασία και το κεφάλαιο προς τη ρύπανση και την υπερβολή χρήση φυσικών πόρων.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η επιβολή περιβαλλοντικών φόρων δεν πρέπει να αυξάνει το συνολικό φορολογικό βάρος, ειδικά στην Ελλάδα. Η αύξηση της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης θα ήταν παράλογη, καθώς πρακτικά θα προκαλούσε περισσότερες αρνητικές συνέπειες σε μια ήδη βεβαρημένη οικονομία.

Οι περιβαλλοντικοί φόροι θα έπρεπε να σχεδιάζονται κατά τρόπο ώστε να κινητοποιούν τον ιδιωτικό τομέα μακριά από πρακτικές μεγάλου οικολογικού αποτυπώματος και προς την κατεύθυνση περιβαλλοντικά βιώσιμων και καινοτόμων λύσεων. Εκτός από τον κατασταλακτικό τους χαρακτήρα, οι περιβαλλοντικοί φόροι είναι σημαντικό να λειτουργούν ως κίνητρο για την προώθηση της έρευνας και της ανάπτυξης για τη διασφάλιση της βιώσιμης χρήσης των φυσικών πόρων και της μείωσης του αποτυπώματος της οικονομικής δραστηριότητας.

γ2. Κυρώσεις για το περιβαλλοντικό έγκλημα

Ένα συνεκτικό σύστημα οικονομικών μέτρων για την αντιμετώπιση του περιβαλλοντικού εγκλήματος είναι απαραίτητο ώστε να βελτιωθεί η συμμόρφωση και να εξαλειφθεί κάθε οικονομικό κέρδος ή ωφέλεια από την παρανομία. Στην πράξη, και σε συνδυασμό με ένα ολοκληρωμένο σύστημα κινήτρων, οι οικονομικές κυρώσεις πρέπει να έχουν ως αποτέλεσμα την ακύρωση του παράνομου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που αποκομίζουν οι επιχειρήσεις ή τα άτομα που περιφροούν το περιβαλλοντικό δίκαιο. Την ίδια στιγμή, το σύστημα κυρώσεων πρέπει να είναι αναλογικό προς τη φύση της παράβασης και τη ζημιά που έχει προκληθεί, και παράλληλα να τονώνει την επενδυτική ελκυστικότητα.

Επιγραμματικά, οι στόχοι ενός αποτελεσματικού συστήματος περιβαλλοντικών κυρώσεων θα έπρεπε να είναι:

- Η αποτροπή της μη συμμόρφωσης στο μέλλον·
- Η εξάλειψη κάθε κινήτρου ή οικονομικής ωφέλειας από τη μη συμμόρφωση·
- Η αντιστοιχία με τη φύση και την επίπτωση της παράβασης.

³⁴ Eurostat. Environmental tax statistics. Τα δεδομένα ανακτήθηκαν τον Μάρτιο του 2016 από http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Environmental_tax_statistics#Environmental_taxes_in_the_EU

Στόχοι των υπό συζήτηση μέτρων, στο πλαίσιο των Στόχων του ΟΗΕ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (SDGs)³⁵
<https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

SDG / Τύπος δέσμευσης	Προστασία της φύσης	Ζωντανή οικονομία	Περιβαλλοντικά έσοδα
1. ΤΕΛΟΣ ΣΤΗ ΦΤΩΧΙΑ		Παροχή μικρο-πιστώσεων και χαμηλότοκων δανείων σε ΜΜΕ και κοινωνικές επιχειρήσεις περιβαλλοντικής καινοτομίας και χαμηλού αποτυπώματος.	
6. ΚΑΘΑΡΟ ΝΕΡΟ	Προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας για την ολοκληρωμένη διαχείριση όλων των κοινών υδάτινων συστημάτων.		
7. ΠΡΟΣΙΤΗ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ	Αποκατάσταση όλων των εγκαταλειμμένων λιγνιτικών πεδίων και παραχώρησή τους στις τοπικές κοινωνίες.	Μέχρι το 2030, επίτευξη 65% μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (με βάση το 2005), 90% απεξάρτηση από τον λιγνίτη, με άμεση έναρξη της διαδικασίας, και επίτευξη 60% ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην ακαθάριστη κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας / σχεδιασμός της μεταλιγνιτικής εποχής στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας / ολοκλήρωση της διασύνδεσης των κύριων ομάδων νησιών / ενεργειακή αναβάθμιση τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου κτιρίων κατοικιών χαμηλής αποδοτικότητας / εξάλειψη της ενεργειακής φτώχειας / προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας στον δημόσιο τομέα.	Αύξηση του φόρου στα ορυκτά καύσιμα και θέσπιση τέλους για τις μεγάλες μονάδες παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας: απόδοση ποσοστού από τα έσοδα για την ανάπτυξη της μεταλιγνιτικής οικονομίας σε λιγνιτικές περιοχές.
8. ΑΞΙΟΠΡΕΠΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας εντός προστατευόμενων περιοχών, με έμφαση στους τομείς της υγείας, της ενέργειας, της πρωτογενούς παραγωγής και της παιδείας.	Ενσωμάτωση περιβαλλοντικών και οικολογικών δεικτών στο τρέχον πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής / Στρατηγικές βιώσιμης ανάπτυξης των κυριότερων τομέων οικονομικής δραστηριότητας.	Συνεκτικό σύστημα περιβαλλοντικής φορολογίας / Ειδικό αδειοδοτικό σύστημα για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων και τοπικών επενδυτικών πρωτοβουλιών ανάπτυξης της ζωντανής οικονομίας.
9. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ & ΥΠΟΔΟΜΕΣ		Οργάνωση δικτύου πράσινων βιομηχανικών πάρκων / προώθηση μέτρων για τη μείωση της ενεργειακής έντασης στη βιομηχανία / αναστήλωση εγκαταλειμμένων οικισμών για τουριστική ανάπτυξη / ενσωμάτωση του σχεδιασμού για την πράσινη υποδομή σε όλες τις χωρικές πολιτικές.	

³⁵ Αυτός ο πίνακας θέτει στόχους για πολιτικές δεσμεύσεις που θα βασίζονται στα SDGs. Ειδικότερα μέτρα θα προκύψουν από τον διάλογο που θα προκύψει από αυτό το κείμενο διαλόγου.

11. ΒΙΩΣΙΜΕΣ ΠΟΛΕΙΣ & ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ		Εφαρμογή της θεσμικής πρόβλεψης για το 'περιβαλλοντικό ισοζύγιο' από το Πράσινο Ταμείο / εκσυγχρονισμός του αστικού συστήματος μαζικών μεταφορών / Αύξηση των αστικών πράσινων χώρων / Συμπερίληψη των περιστατικών δασών, υγροτόπων και ακτών σε καθεστώς προστασίας.	
12. ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ & ΠΑΡΑΓΩΓΗ	Προώθηση δικτύων πιστοποιημένων προϊόντων και τουρισμού φύσης μέσα σε προστατευόμενες περιοχές, ως μέσου για τη διαμόρφωση βιώσιμων τοπικών οικονομιών.		Φορολόγηση της κατανάλωσης μεγάλου οικολογικού αποτυπώματος.
13. ΔΡΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΛΙΜΑ	Προστασία της παράκτιας ζώνης και αποκατάσταση σημαντικών περιοχών, ως προτύπων για προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή με βάση τις ανάγκες των οικοσυστημάτων.	Ενσωμάτωση κλιματικής εκτίμησης σε όλες τις οικονομικές πολιτικές και θέσπιση κινήτρων για δίκτυα ενεργειακά αυτόνομων νησιών μέσα από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας / Εφαρμογή πολιτικών μείωση των εκπομπών της ναυτιλίας.	
14. ΖΩΗ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΝΕΡΟ	Καθαρή από σκουπίδια ακτογραμμή / μέτρα για βιώσιμη διαχείριση του συνόλου της θαλάσσιας επικράτειας, συμπεριλαμβανόμενου συστήματος πλήρως λειτουργικών θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών.	Ανάπτυξη προτύπων εφαρμογών βελτίωσης της αλιείας, με στόχο την πιστοποίηση από το Marine Stewardship Council.	Καταπολέμηση της παράνομης αλιείας μέσω της εγκατάστασης και εφαρμογής συστήματος αποτελεσματικής.
15. ΖΩΗ ΣΤΗ ΓΗ	Προστασία και αποτελεσματική διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και της δασικής γης / Αποκατάσταση υποβαθμισμένων περιοχών / Προώθηση του βιώσιμου τουρισμού και του οικοτουρισμού.	Ανάπτυξη συστήματος οικολογικών λογαριασμών και ένταξή του σε όλες τις οικονομικές και αναπτυξιακές πολιτικές / Αναζωογόνηση τοπικών κοινωνιών μέσα από την ανάπτυξη της δασοπονίας.	Καταπολέμηση του περιβαλλοντικού εγκλήματος μέσα από τη διοργάνωση και αποτελεσματική λειτουργία διαφανούς συστήματος ελέγχων, απονομής δικαισύνης και επιβολής κυρώσεων.
16. ΕΙΡΗΝΗ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ & ΙΣΧΥΡΟΙ ΘΕΣΜΟΙ	Ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας και διαχείρισης της φύσης, το οποίο θα διέπεται από σαφές πλαίσιο διαφάνειας και λογοδοσίας.		Ανεξάρτητη Αρχή Περιβαλλοντικών Επιθεωρήσεων, με κυρωτική αρμοδιότητα / επέκταση της νομοθεσίας για τη διαφάνεια σε περισσότερους τομείς δραστηριότητας του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα / Δημοσίευση των δικαστικών αποφάσεων / Θεσμοθέτηση της κανονιστικής εκτίμησης επιπτώσεων και της ex post αξιολόγησης από ανεξάρτητη αρχή.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

i) Ο φυσικός πλούτος της Ελλάδας

Bianchi, C. N., and C. Morri. (2000). Marine biodiversity of the Mediterranean Sea: situation, problems and prospects for future research. *Marine Pollution Bulletin* 40:367–376.

Dimopoulos, P., Raus, Th., Bergmeier, E., Constantinidis, Th., Iatrou, G., Kokkini, S., Strid, A. & Tzanoudakis, D. (2013). Vascular plants of Greece: an annotated checklist. *Botanischer Garten und Botanisches Museum Berlin - Dahlem, Freie Universität Berlin; Athens: Hellenic Botanical Society. Englera.*

European Environment Agency. (2016, 23 Μαΐου). State of Bathing Waters. Ανακτήθηκε από <http://www.eea.europa.eu/themes/water/interactive/bathing/state-of-bathing-waters>

IUCN (2013, 16 Δεκεμβρίου). Greece's natural wonders. Ανακτήθηκε από <http://www.iucn.org/content/greeces-natural-wonders>

IUCN. (2016). The IUCN Red List of Threatened Species – *Posidonia oceanica*. Ανακτήθηκε από <http://www.iucnredlist.org/details/full/153534/0>

Katsadorakis, G. (2000). The natural heritage of Greece. WWF Greece.

Legakis A. & Maragou P. (2009). Greek Red Data book of Threatened Fauna. Hellenic Zoological Society.

Ministry of Environment, Energy & Climate Change. (2014). National biodiversity strategy and action plan. Ανακτήθηκε από <https://www.cbd.int/doc/world/gr/gr-nbsap-01-en.pdf>

UNEP/MAP, (2012). State of the Mediterranean Marine and Coastal Environment. UNEP/MAP – Barcelona Convention, Athens.

UNEP-MAP RAC/SPA. (2010). The Mediterranean Sea Biodiversity: state of the ecosystems, pressures, impacts and future priorities. By Bazairi, H., Ben Haj, S., Boero, F., Cebrian, D., De Juan, S., Limam, A., Lleonart, J., Torchia, G., and Rais, C.

WWF Ελλάς. (2014). Το φυσικό κεφάλαιο: θεμέλιο μιας ζωντανής οικονομίας. Ανακτήθηκε από http://www.wwf.gr/images/pdfs/2014Jun_WWF_NaturalCapital.pdf

ii) Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας

Eichengreen, B, Panizza, U, 2014. "A Surplus of Ambition: Can Europe Rely on Large Primary Surpluses to Solve its Debt Problem?", NBER Working Paper No. 20316.

European Parliament Think Tank. (2016, 3 Ιουνίου). Greece's Financial Assistance Programme (2016, Ιούνιος). In depth analysis. [http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_IDA\(2016\)574416](http://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_IDA(2016)574416)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2015, Σεπτέμβριος). Employment and social developments in Greece. Directorate General for Internal Policies, Policy Department. IP/A/EMPL/2015-03.

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2016, 25 Μαΐου). Eurogroup statement on Greece. Ανακτήθηκε από <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/05/24-eurogroup-statement-greece/>

Eurostat. (2016, Απρίλιος). unemployment rates, seasonally adjusted. Ανακτήθηκε από http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Unemployment_rates,_seasonally_adjusted,_August_2016.png

Ελληνική Στατιστική Αρχή. (2016, Απρίλιος - Ιούνιος). Greece in figures. Ανακτήθηκε από http://www.statistics.gr/documents/20181/1515741/GreeceInFigures_2016Q2_EN.pdf/87069867-6fe9-4ea4-a2a1-59b76a2ced9c

Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. (2016). "Greece: Preliminary Debt Sustainability Analysis – Updated Estimates and Further Considerations". IMF Country Report No. 16/130. Ανακτήθηκε από: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16130.pdf>

iii) Κρίση και περιβάλλον

Ardizzone, G., Belluscio, A. and Maiorano, L. (2006) Long-term change in the structure of a *Posidonia oceanica* landscape and its reference for a monitoring plan. *Marine Ecology*, 27: 299–309. doi:10.1111/j.1439-0485.2006.00128.x

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2014, 21 Φεβρουαρίου). Motion for a European Parliament Resolution on employment and social aspects of the role and operations of the Troika (ECB, Commission and IMF) with regard to euro area programme countries. Ανακτήθηκε από <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0135+0+DOC+XML+V0//EN>

Grigoriou, T. (2015, 3 Ιουλίου). Greek crisis: What the financial crash and years of austerity did to Greece's energy. EnergyDesk. Retrieved from: <http://energydesk.greenpeace.org/2015/07/03/grexit-what-the-financial-crisis-and-years-of-austerity-did-to-greeces-energy/>

Σύνδεσμος Εταιριών Φωτοβολταϊκών. (2016). Στατιστικά στοιχεία αγοράς φωτοβολταϊκών για το 2015. http://helapco.gr/wp-content/uploads/pv-stats_greece_2015_10Feb2016.pdf

Καραβέλλας, Δ. (2015, 21 Δεκεμβρίου). Επιστολή προς τους εκπροσώπους των θεσμών στην Ελλάδα [στα αγγλικά]. Ανακτήθηκε από http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF-Letter_to_the_Institutions-Dec2015.pdf

Katsanevakis S., Levin N., Coll Marta, Giakoumi S., Shkedi D., Mackelworth P., Levy R., Velegrakis A., Koutsoubas D., Caric H., Brokovich E., Ozturk B., Kark S. (2015). Marine conservation challenges in an era of economic crisis and geopolitical instability: the case of the Mediterranean Sea. *Marine Policy*, 51: 31-39.

Nantsou, Th. (2015, 2 Αυγούστου). Will Greece ignore the economic omens and go for new coal? Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/crisis-watch/crisis-watch/energy-climate/10-energy-climate/will-greece-ignore-the-economic-omens-and-go-for-new-coal>

Nantsou, T., Prodromou, M., and Mantzaris, N. (2015, Οκτωβρίου). Environmental law in Greece-11th annual review: Focus on the Greek Economic Programme. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/crisis-watch/crisis-watch/economy-development/11-economy-development/two-greek-governments-same-disregard-for-the-environment-and-sustainability>

Parliament of Greece approves oil and gas deals. (2014, 20 Σεπτεμβρίου). In CrisisWatch. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/crisis-watch/crisis-watch/energy-climate/10-energy-climate/parliament-of-greece-approves-oil-gas-deals>

Piante C., Ody D. (2015). Blue Growth in the Mediterranean Sea: the Challenge of Good Environmental Status. MedTrends Project. WWF France.

Tinios, P. (2015). Employment and social developments in Greece. Study for the EMPL Committee. Ανακτήθηκε από http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563468/IPOL_STU%282015%29563468_EN.pdf

UNEP, MAP, Plan Bleu. (2015, Αύγουστος). Characterization and impacts of the Fisheries, Aquaculture, Tourism and recreational activities, Maritime transport and Offshore extraction of oil and gas sectors [Technical Report]. Ανακτήθηκε από http://planbleu.org/sites/default/files/publications/esa_ven_en.pdf

UNEP-MAP RAC/SPA. (2010). The Mediterranean Sea Biodiversity: state of the ecosystems, pressures, impacts and future priorities. By Bazairi, H., Ben Haj, S., Boero, F., Cebrian, D., De Juan, S., Limam, A., Leonart, J., Torchia, G., and Rais, C.

WWF Ελλάς. (2016, Οκτώβριος). Νόμος και περιβάλλον στην Ελλάδα: Έκθεση 2016 για την εφαρμογή της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/images/pdfs/WWF-NOMOreport-2016.pdf>

WWF Ελλάς. (2016, 20 Μαΐου). Greece's forests threatened under new austerity law. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/crisis-watch/crisis-watch/biodiversity-natural-resources/5-biodiversity-natural-resources/greece-s-forests-threatened-under-new-austerity-law>

WWF Ελλάς. (2014, 16 Απριλίου). Thousands of citizens call on the KfW Bank Group to stop investing in coal, starting from Greece. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/crisis-watch/crisis-watch/energy-climate/10-energy-climate/thousands-of-citizens-call-on-the-kfw-bank-group-to-stop-investing-in-coal-starting-from-greece>

WWF Ελλάς. (2013). Economic viability report of the new lignite units Ptolemaida V and Meliti II. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/en/campaigns/ptolemaida5-en>

WWF. (2015). MedTrends: The Mediterranean Sea, trends, threats and recommendations. <http://http://medtrends.org/>

WWF. (2014, 15 Σεπτεμβρίου). Greece going into deep environmental recession. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.eu/?228852/Greece-going-into-deep-environmental-recession>

WWF. (2014, 30 Ιουνίου). Economic adjustment programme threatens Greece with a deeper crisis. Ανακτήθηκε από http://www.wwf.eu/media_centre/?223552/Economic-adjustment-programme-threatens-Greece-with-a-deeper-crisis-warns-WWF

WWF. (2012, 10 Ιανουαρίου). Environment jeopardised by economic bail-out plans. Ανακτήθηκε από http://www.panda.org/wwf_news/?203071/Environment-jeopardised-by-economic-bail-out-plans-warns-WWF

iv) Περιβαλλοντικό πλαίσιο

Fratzscher, M, Große Steffen, C, and Rieth, M. (2014). GDP-linked loans for Greece. German Institute for Economic Research (DIW Berlin), Economic Bulletin 9.2014. Ανακτήθηκε από: https://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.488644.de/diw_econ_bull_2014-09-5.pdf

Galli, A., & Wackernagel, M. (2015, 16 Δεκεμβρίου). Greece's other deficit. Ανακτήθηκε από <https://www.project-syndicate.org/commentary/greece-global-footprint-ecological-deficit-by-alessandro-galli-and-mathis-wackernagel-2015-12>

WWF Ελλάς. (2013, Οκτώβριος). Ζωντανή ελληνική οικονομία για το περιβάλλον και τον άνθρωπο. Ανακτήθηκε από <http://www.wwf.gr/images/pdfs/Living-Economy-Vision-in-Greece-GR.pdf>

WWF. (2015). From crisis to opportunity: Five steps to sustainable European economies. Ανακτήθηκε από: http://www.wwf.eu/what_we_do/sustainable_economies/news_sustainable_economies_news_publications/?241031/From-crisis-to-opportunities-five-steps-to-European-Sustainable-Economies#

>100

Το WWF αγωνίζεται για την προστασία του περιβάλλοντος σε 6 ηπείρους και σε περισσότερες από 100 χώρες.

1961

Το WWF ιδρύθηκε το 1961 στην Ελβετία.

1991

Το WWF ιδρύει γραφείο στην Αθήνα το 1991.

>300

Στην Ελλάδα έχουμε υλοποιήσει περισσότερες από 300 δράσεις.

1995

Η οικονομική διαχείριση του WWF Ελλάς ελέγχεται από ορκωτούς λογιστές σε ετήσια βάση από το 1995.

360°

Προστατεύουμε το περιβάλλον λαμβάνοντας υπόψη τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά αίτια των απειλών και προτείνοντας λύσεις για την αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης.

5.000.000

Μας στηρίζουν περισσότεροι από 5.000.000 υποστηρικτές παγκοσμίως. Στην Ελλάδα έχουμε 11.000 υποστηρικτές.

Η αποστολή του WWF Ελλάς

είναι να διατηρήσει την πλούσια βιοποικιλότητα της Ελλάδας ως αναπόσπαστο στοιχείο της Μεσογείου και να παρεμποδίσει – και μακροπρόθεσμα να αντιστρέψει – την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με στόχο την αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης.

WWF Ελλάς

Λεμπέση 21,
117 43 Αθήνα

Τηλ.: 210 3314893
Fax: 210 3247578

e-mail: support@wwf.gr
www.wwf.gr

<http://www.youtube.com/wwfgrwebtv>

<http://www.facebook.com/WWFGreece>

http://twitter.com/WWF_Greece